

การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว
ตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
DEVELOPMENT OF BUDDHIST SILK HANDICRAFTS OF THE
COMMUNITY OF BAN PA-AO COMMUNITY, PA-AO SUB-
DISTRICT, UTHUMPHON PHISAI DISTRICT SISAKET PROVINCE

¹อรุณรัตน์ จำปากุล, ²สุทัศน์ ประทุมแก้ว และ ³พระพรสวรรค์ ฐิติญาโน
¹Arunrat Champakun, ²Suthat Pratoomkaew and ³Phraponsawan Thitiyano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Arunrat072270@gmail.com

Received November 16, 2022; Revised November 20, 2022; Accepted December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาเชิงพุทธผ่านงานหัตถกรรมผ้าไหมของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัด ศรีสะเกษ (3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง 15 คน ที่มาจากกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล และชาวบ้านผู้ทอผ้าไหม จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมบ้านปะอาว มีวิธีการทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาที่เกิดจากการย้อมมะเกลือ มีกระบวนการย้อมโดยการใส่พืชที่ให้กลิ่นหอม เช่น ใบเล็บครุฑ ต้นสาบแร้ง สาบกา และว่านหอม เป็นต้น มีการสร้างสรรค์ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์และรูปแบบการทอผ้าแบบดั้งเดิม ที่มีรูปแบบกรรมวิธีการทอที่สืบสานขนบเดิมของบรรพบุรุษไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งผ้าแต่ละชนิดมีลักษณะเฉพาะที่สามารถศึกษาได้จากชื่อ กรรมวิธีการมัด การย้อม การทอ และลวดลายลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่ช่างทอผ้ากำหนดขึ้นเพื่อสื่อถึงความคิด ความเชื่อ

¹ นิสิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

² อาจารย์, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

³ อาจารย์, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

ความรู้สึก มุมมอง โลกทัศน์ และความเข้าใจของคนท้องถิ่น ที่ผ่านการหล่อหลอมจากพระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมที่สร้างความรัก ความสามัคคี สร้างสันติবারมี ร่วมกันทำงานด้วยความตั้งใจเพื่อชุมชนและประโยชน์ของชุมชนบ้านปะอาว ให้มีการสืบสานและสืบทอดถึงรุ่นลูกหลานในอนาคต

คำสำคัญ: การพัฒนา, หัตถกรรมผ้าไหม, เชิงพุทธ, ชุมชนบ้านปะอาว

Abstract

This research article aims (1) To study the Buddhist identity and wisdom through silk handicrafts of Ban Pa-ao community, Pa-ao sub-district, Uthumphon Phisai district. Sisaket Province (2) To study the development of Buddhist silk handicrafts of Ban Pa-ao community, Pa-ao sub-district, Uthumphon Phisai district. Sisaket Province (3) To analyze the problems and obstacles towards the development of Buddhist silk handicrafts of Ban Pa-ao community, Pa-ao sub-district, Uthumphon Phisai district. Sisaket Province. The study was conducted from a sample population of 15 people from a group of village philosophers, community leaders, chairman of the sub - district cultural council and villagers, who weave silk. From the study found that, the Wisdom in silk weaving of Ban Pa Ao has a method of weaving silk with the wisdom of ebony dyeing. There is a dyeing process by adding aromatic plants such as Garuda claw leaves, cockroaches, crows, and crows and aloe vera. There are creations of unique patterns and traditional weaving patterns with strict weaving patterns to carry on the traditions of our ancestors. Each type of fabric has specific characteristics, that can be studied from the name. The Methods of tying, dyeing, weaving, and patterns. The patterns that appear on the fabric, are all symbols that weavers set up to convey their thoughts the beliefs, feelings, perspectives, worldviews and understandings of local the people, that has been shaped by Buddhism with principles, that create the love, unity, and tolerance to Working together with the intention for the community and the benefit of the Baan Pa-ao community to be the inherited and passed on to future generations

Keywords: Development, Silk handicrafts, Buddhist foothills, Ban Pa-ao community

บทนำ

ในอดีตลวดลายบนผืนผ้ากลายเป็นสิ่งบ่งบอกความนิยมเฉพาะถิ่น โดยใช้ความประณีตละเอียดอ่อนของผ้าเป็นสิ่งบ่งบอกฐานะของผู้สวมใส่ จวบจนเวลาเปลี่ยนแปลงไปผ้าทอมือพื้นบ้านเหล่านั้นกลับไม่ตอบสนองความต้องการของตลาด การพัฒนาลายผ้ากลายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเข้าสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ต้องเป็นผ้าทอร่วมสมัย มีรูปแบบการผลิตที่ซับซ้อนและบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ลวดลายของผ้าทอใช้แนวความคิดการออกแบบการใช้ชีวิตหรือถิ่นกำเนิดของรากเหง้าชุมชน (ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์, 2556 : บทคัดย่อ) แต่การที่จะออกแบบลวดลายใหม่ไม่ได้เป็นสิ่งที่ง่าย ซึ่งต้องยอมรับความจริงว่าช่างทอพื้นบ้านมีข้อจำกัดในการออกแบบลายใหม่เนื่องจากช่างทอไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านศิลปะและการออกแบบ ซึ่งในส่วนของช่างทอจะสามารถออกแบบลายผ้าได้เองนั้นมีน้อย ความจริงที่เกิดขึ้นจึงมักเป็นการลอกเลียนแบบลวดลายระหว่างชุมชน วิธีการออกแบบลายผ้าใหม่อาจเกิดจากแรงบันดาลใจหรือประสบพบเจอจากลวดลายโบราณที่ปรากฏในลวดลายผ้าอีสาน เช่น ลายผาสาด เป็นการเขียนและอ่านในภาษาถิ่นอีสาน หมายถึง ปราสาท ลายนาค คนอีสานมีความเชื่อเรื่องนาค โดยมีนัยแห่งความอุดมสมบูรณ์ ลายสีโห ซึ่งเป็นชื่อเรียกตัวละครในวรรณกรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับสัตว์หิมพานต์ที่เรียกว่า คชสีห์ คือ มีหัวเป็นช้าง หางเป็นม้า ลำตัวเป็นสิงห์ และสุดท้าย ลายเอี้ย หรือลายซิกแซ็ก (ศักดิ์ชาย ลิกษา, 2554 : 2)

การออกแบบลวดลายผ้าทอจากแนวคิดลายโบราณอาจเป็นการนำแนวคิดและความเชื่อมาจัดองค์ประกอบใหม่โดยวิธีลดทอนจำนวนลายให้น้อยลง และจัดองค์ประกอบใหม่โดยเฉพาะลวดลายมัดหมี่จากเส้นพุ่ง มีการมัดหมี่หลายหัวในผ้าหนึ่งลาย ในงานออกแบบอาจใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยเพื่อทำให้งานออกมาสะดวกรวดเร็วและเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งต่างจากยุคก่อนที่ใช้วิธีการสืบทอดลายด้วยการสอนแบบปากต่อปาก หรือการลอกเลียนแบบจากผ้าเก่า อีกทั้งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จะช่วยให้เกิดสีสันและลวดลายที่เหมาะสม สามารถนำไปพัฒนาได้ต่อเนื่อง ช่วยให้การออกแบบรวดเร็วและง่ายขึ้น เมื่อได้ลวดลายแล้ว หลังจากนั้นจึงให้ช่างพื้นบ้านทำการคำนวณการสร้างลำหมี่เพื่อทำการมัดหมี่ ซึ่งกระบวนการการมัดหมี่ มักจะมีปัญหาเล็กน้อยเพราะการทอผ้าหนึ่งลายแต่หลายหัวนั้นทำให้ช่างทอสับสน เพราะเป็นสิ่งที่ช่างทอพื้นบ้านไม่คุ้นเคย ดังนั้น ลายผ้าจากการออกแบบในกระดาษต้องอธิบายรายละเอียดให้ชัดเจน ถึงโครงสร้างของการวางองค์ประกอบศิลป์ใหม่ และในระหว่างทอสิ่งที่ช่างทอผ้าจะต้องระวัง คือ ผ้าทอมัดหมี่หลายหัว ช่างทอจึงต้องไม่ให้ลายหมี่ (ลวดลาย) ขาดหรือสับสนกัน นอกจากลวดลายโบราณแล้ว ผู้ออกแบบยังได้นำแนวความคิดพัฒนารูปทรงของศิลปะพื้นบ้านมาเป็นแรงบันดาลใจจากสีสันและเงา การแสดงจากหนังตะลุงอีสาน หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า “หนังปราโมทย์” (ศักดิ์ชาย ลิกษา, 2554 : 3) โดยการถ่ายภาพขณะที่คณะหนังตะลุงทำการแสดง แล้วนำรูปร่างที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มาคัดเลือกเพื่อพัฒนาเป็นลวดลายในการทอผ้าด้วยเทคนิคมัดหมี่ และได้ใช้วิธีการตัดทอนรูปร่างของเงาหนังตะลุง เนื่องจากเงามีลายละเอียดไม่เหมาะในการสร้างลวดลายด้วยการมัดหมี่ เมื่อได้ลวดลายที่ต้องการแล้ว ช่างพื้นบ้านจะคำนวณการสร้างลำหมี่เพื่อทำการมัดหมี่ ซึ่งกระบวนการการ

มัดหมี่มีปัญหาเนื่องจากเป็นรูปแบบการสร้างลวดลายของรูปทรงอิสระ เพราะเป็นสิ่งที่ช่างทอพื้นบ้านไม่คุ้นเคย นับว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่คนรุ่นใหม่จะรักษามรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย และเชื่อว่าดีกว่าแบบดั้งเดิมที่เคยทำมา

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่มีการผลิตผ้าทอมือหลายชนิด โดยเฉพาะผ้าไหมย้อมมะเกลือ ถือเป็นผ้าเอกลักษณ์ที่มีความงามไม่แพ้จังหวัดอื่น ลายยอดนิยม คือ ผ้าลายลูกแก้ว ด้วยระยะเวลาที่มีการผลิตมาอย่างยาวนาน ทำให้ผู้ผลิตหลายกลุ่มพยายามคิดค้นลายผ้าไหมหลายลวดลายเพิ่มเติม แต่ยังไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบันคนอีสานได้ปรับตัวเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่มากขึ้น แต่วิถีแห่งเกษตรกรรมอันเป็นรากเหง้าที่แท้จริงไม่ได้เปลี่ยนแปลง ในความเรียบง่ายของการดำรงชีวิตอย่างเกษตรกร ได้มีผู้คนจำนวนหนึ่งที่สรวนอยู่กับการถักทอเส้นใย มีความสามารถในการถักทอผ้าไหมผืนสวยที่ช่วยสร้างงานเสริมรายได้ให้เกษตรกรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมจึงเป็นกิจกรรมที่มีความผูกพันกับคนอีสานมาช้านาน และมีพัฒนาการอันเป็นผลมาจากความร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน ในปัจจุบันภาครัฐเล็งเห็นความสำคัญและศักยภาพของสาขาอาชีพนี้จากเดิมที่เกษตรกรยึดถือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา เป็นหลักในการเลี้ยงหม่อนไหมจนกระทั่งถึงการทอผ้า แม้ว่าที่ผ่านมา ผู้ผลิตจะสามารถผลิตผ้าไหมได้สวยงามและมีเอกลักษณ์ หากแต่ต้องยอมรับความจริงว่าผลผลิตที่ผ่านมาไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพยังไม่แน่นอน ส่งผลต่อการพัฒนาในเชิงธุรกิจระยะยาว การได้รับการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีจากหลายหน่วยงานที่ร่วมด้วยช่วยกันเป็นหลักวิชาการที่ถูกต้องและเหมาะสมถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตปรับตัวดีขึ้น

จากการศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญที่จะต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีทางการตลาด จึงได้มีแรงบันดาลใจในการเขียนงานชิ้นนี้ขึ้นมาผ่านหัตถกรรมลายผ้าไหมด้วยอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านปะอ่าว ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยการปรับปรุงคุณภาพลวดลายผ่านขั้นตอนการทำ การออกลวดลาย การย้อมสีธรรมชาติ และการสร้างสรรค์ลายผ้าไหมให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนบ้านปะอ่าว จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาสร้างสิ่งใหม่เข้าสู่ตลาด และให้ความสำคัญกับคุณภาพของผ้าไหม ในการนี้จำเป็นต้องมีการทบทวนการพัฒนาที่ผ่านมาจากผ้าไหมมะเกลือ ผ้าลายลูกแก้ว และผ้าหมัดหมี่ลายต่างๆ สู่การพัฒนาตามกระบวนการดีขึ้นกว่าสมัยอดีต ชุมชนมีรายได้และการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาเชิงพุทธผ่านงานหัตถกรรมผ้าไหมของชุมชนบ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยและมีขั้นตอนที่สำคัญในการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้ศึกษาได้ใช้ประชาชนในบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 15 รูป/คน ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อการหาข้อสรุปหรือแนวทางการปฏิบัติร่วมกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำแนกได้ ดังนี้

1) ผู้นำท้องถิ่น	จำนวน 2 คน
2) นักวิชาการ	จำนวน 2 คน
3) ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล	จำนวน 1 คน

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภาคชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำแนกได้ ดังนี้

1) ผู้นำชุมชน	จำนวน 2 คน
2) ชาวบ้านผู้ทอผ้าไหม	จำนวน 6 คน
3) ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 2 คน

รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น	จำนวน 15 คน
------------------------------	-------------

2. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis

Techniques) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technic)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ” สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ในปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งการปกครองออกเป็น 22 จังหวัด คนในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่มีศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน แต่อาจมีแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดที่เป็นปลีกย่อยของแต่ละวัฒนธรรม ประเพณี สำหรับวัฒนธรรมการใช้ผ้าและกรรมวิธีการผลิตผ้ามีหลักการเดียวกัน ผ้าที่ทอมากที่สุด คือ ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าทอยกดอก มีทั้งฝ้ายและไหม ส่วนลายผ้าที่เป็นวัฒนธรรมร่วมมีหลายประการ เช่น ผ้าชิ้นจะเป็นลายที่ขนานกับลำตัว ซึ่งต่างกับลายผ้าของชาวล้านนาหรือภาคเหนือที่เป็นลายรอบตัว ลวดลายของผ้าอัตลักษณ์ หรือผ้าแบบดั้งเดิม เป็นผ้าพื้นเมืองที่ต้องทอลายให้ได้ตามแบบดั้งเดิมเท่านั้น ผ้าทอแบบดั้งเดิมต้องมีรูปแบบการทอและมีลักษณะลายที่สืบสานของเดิมจากบรรพชนไว้อย่างเคร่งครัด ลวดลายของผ้าแบบประยุกต์จะมีหลากหลายมากกว่า ลวดลายของผ้าแบบดั้งเดิม ผ้าแบบประยุกต์มีโครงสร้างลวดลายหลักเป็นลายทางตามแนวตั้ง แนวราบ เป็นลายตาราง ดังเช่น ลายตารางของผ้าขาวม้า ลายตารางของผ้าโสร่ง โครงสร้างลายสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ โครงสร้างลายแบบร่างแห ซึ่งเป็นลายในแนวเฉียงทั้งด้านซ้ายและด้านขวาไขว้ตัดกันตลอดทั่วทั้งผืนผ้า โครงสร้างลายแบบลายขอ เป็นลายที่มีลักษณะคล้ายตะขอ มีลักษณะงอในส่วนปลายคล้ายตะขอสร้อย หรือคล้ายเบ็ดตกปลาเรียงต่อกัน โครงสร้างลายแบบลายโคม คือ จำพวกลายที่มีรูปทรงอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด โครงสร้างลายแบบลายประดิษฐ์เป็นลายที่ช่างทอประดิษฐ์ขึ้นอย่างมากมายหลายรูปแบบตามความชอบ ตามจินตนาการ ตามความคิดสร้างสรรค์ของช่าง อาจเป็นลายที่เลียนแบบรูปดอกไม้ สัตว์ ต้นไม้ คน ข้าวของเครื่องใช้ หรือทำลายเป็นรูปทรงต่างๆ ลายที่มีโครงสร้างแบบลายผสม คือ การผสมลวดลายต่างๆ เข้าด้วยกันตามแต่ช่างทอผ้าจะคิดออกแบบ หรือตามฝีมือการจัดวางลายของช่างทอในด้านมิติทางความเชื่อ และการสื่อความหมายจากลวดลายผ้า ลายดอกดาวเรืองที่สื่อถึงความรุ่งเรือง ลายนกยูงรำแพนสื่อถึงความสวยงาม ลายงูแสดงถึงความน่าเกรงขาม ผ้าผู้ชายมักมีลายใหญ่ ส่วนผ้าผู้หญิงนิยมทอผ้าให้เป็นลายที่เล็กกว่าลายผ้าผู้ชาย ลายผ้าผู้หญิงมีความหลากหลายมากกว่าลายผ้าผู้ชาย เป็นต้น

การสืบสานผลิตภัณฑ์และภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลวดลายต่างๆ ชาวนบ้านปะอาวจังหวัดศรีสะเกษ ได้นำผ้าไหมลายต่างๆ มาตัดเย็บเป็นเสื้อย้อมด้อมะเกลือ ใช้สวมใส่ทำงานมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ในช่วงเดือนกันยายน ตุลาคม และพฤศจิกายน ที่ต้นมะเกลือยังมีผลอยู่ก็จะเห็นผ้าย้อมด้อมะเกลือตากอยู่กับพื้นลานบ้านทั่วไป ไม่เป็นแต่เพียงลายผ้าที่สร้างความสวยงามสำหรับการสวมใส่แล้ว แต่มีหลายแง่มุมที่สะท้อนถึงความเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ในการใช้สิ่งของที่มิภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับหลายสิ่ง ซึ่งพอสรุปคุณค่าของผ้าแพรวเหยียบ หรือผ้าลายลูกแก้ว ในแง่มุมต่าง ๆ 4 ประการ ดังนี้

1) ลวดลายที่สะท้อนความเป็นชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวจังหวัดศรีสะเกษ นิยมสวมเสื้อผ้าแพรเหยียบย้อมด้ามะเกลือยกดอกลายลูกแก้ว เป็นที่สะดุดตาแก่ผู้พบเห็นกลายเป็นเอกลักษณ์สะท้อนความเป็นชุมชนอย่างชัดเจน

2) การเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม เดิมมีต้นมะเกลือขึ้นอยู่ตามธรรมชาติมากมาย และชาวบ้านก็มีภูมิปัญญาในการย้อมผ้าด้วยผลมะเกลือมาช้านาน รู้ถึงคุณค่าของผ้าย้อมด้ามะเกลือเป็นอย่างดี ทำให้ยังคงรักษาภูมิปัญญาและต้นมะเกลือไว้ แม้ความเจริญในปัจจุบันจะทำให้ต้นมะเกลือมีน้อยลง แต่ก็ยังพอมีพอใช้อยู่ สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ปัจจุบันชาวบ้านไม่มีพื้นที่สำหรับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และขาดพื้นที่ปลูกป่าเพื่อปลูกต้นมะเกลือเพิ่ม

3) สะท้อนภูมิปัญญาทางด้านศิลปหัตถกรรมของชาวบ้าน มีการผลิตเพื่อให้เหมาะแก่การใช้งานแบบพึ่งพาตนเอง ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงศิลปะการทออันประณีตก่อให้เกิดความภาคภูมิใจทั้งผู้ทอและผู้สวมใส่ มีผลทำให้เกิดความรัก ความผูกพันของคนในท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง

4) มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากชาวบ้านจะนิยมสวมเสื้อผ้าแพรเหยียบลายลูกแก้วย้อมมะเกลือแล้ว ยังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนในด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านนับถือ ก็มีการนำผ้าไหมไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาหลายอย่าง เช่น การทอผ้าไหมตัดเย็บเป็น ผ้าสบง จีวร อังสะ สังฆาฏิ ถวายพระภิกษุที่ตนเคารพนับถือ หรือห่มพระพุทธรูป เป็นต้น

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1. อัตลักษณ์และภูมิปัญญาเชิงพุทธผ่านงานหัตถกรรมผ้าไหมของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

อัตลักษณ์และภูมิปัญญาเชิงพุทธผ่านงานหัตถกรรมผ้าไหมของชุมชนบ้านปะอาว ส่วนมากจะโดดเด่นเรื่องเอกลักษณ์การแต่งกายของชุมชนที่ปรากฏชัดเจน การแต่งกายของสตรีชาวชนบทนิยมสวมเสื้อทอลายลูกแก้วหรือเรียกว่าแพรเหยียบด้ามะเกลือ เป็นเสื้อแขนยาวคอกลมหรือคอปก ผ่าตรงกลางตัวปล่อยผ้าข้างจากสะโพกถึงเอวทอด้วยไหมหรือผ้าฝ้าย อายุการใช้งานนานถึง สี่สิบปี หรือบางผืนมีอายุถึงร้อยปี แพรเหยียบด้ามะเกลือ เป็นผ้าพื้นเมืองดั้งเดิมของศรีสะเกษเรียกตามชื่อเนื้อผ้า ลักษณะวิธีการทอมีลวดลายในตัวและสีผ้าซึ่งย้อมด้วยผลมะเกลือจนสามารถทำให้ทราบได้ว่า กระบวนการทอผ้ามีหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การหาวัตถุดิบ คือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผ้าไหมจะดีหรือไม่ ขึ้นตอนนี้ก็สำคัญเพราะถ้าไหมดีมีคุณภาพก็จะทำให้ผ้ามีคุณภาพไปด้วย การสาวไหมต้องใช้เทคนิคในการสาวให้มีเส้นสม่ำเสมอเพื่อความสวยงามของผืนผ้า จากนั้นก็จะมีกระบวนการฟอกไหม การย้อมสี และการมัดหมี่ ผ้าไหมแต่ละผืนใช้เวลายาวนานมาก

ถ้าจะรวมถึงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จากแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับงานวิชาการของ ดวงเด่น บุญปก, (2562 : 97) ได้ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มเขมรถิ่นไทย” พบว่า ผ้าไหมมีอัตลักษณ์ทางลวดลายและรูปแบบการทอผ้าแบบดั้งเดิม และต้องเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีรูปแบบกรรมวิธีการทอที่สืบสานขนบเดิมของบรรพบุรุษไว้อย่างเคร่งครัด มีจำนวน 9 ชนิด ได้แก่ 1) ผ้าโฮล 2) ผ้าหางกระรอก 3) ผ้าอี๋มปรึม 4) ผ้าอี๋นลู่ซิม 5) ผ้าละเป็ก 6) ผ้าสมอ 7) ผ้าทอยกดอก 8) ผ้าสาคร และ 9) ผ้าปะโบร์ ซึ่งผ้าแต่ละชนิดมีลักษณะเฉพาะที่สามารถศึกษาได้ทุกขั้นตอน ต้องได้รับการเรียนรู้มาเป็นอย่างดีจึงจะเกิดทักษะและความชำนาญ ทำให้เกิดผลงานที่ทรงคุณค่ายิ่ง สิ่งเหล่านี้ถ้าขาดการ สืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลังก็จะทำให้สูญหายไปได้ โดยมีความสอดคล้องเกี่ยวกับงานวิจัยของ สุทัศน์ ประทุมแก้ว, ดร. และคณะ, (2561 : 95) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพราะมีระบบนิเวศความเชื่อที่แตกต่างกัน เกิดขึ้นจากการสั่งสมเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การศึกษาทดลองโดยชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งแบบตัวต่อตัว คือ ภายในครอบครัว พี่น้อง เครือญาติ หรือแบบกระบวนการชุมชนผ่านกิจกรรมของชุมชน การสั่งสมที่ยาวนานกลายเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกฎ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นที่แฝงอยู่เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคน ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมา มีการถ่ายทอดผ่านการซึมซับในแบบบูรณาการรอบด้าน คือ ทั้งแบบการเล่าสืบทอด การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสืบทอดทางสายสกุล การทอผ้ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน คือ 1) สนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต 2) เป็นเครื่องแสดงถึงฐานะ 3) แสดงถึงการแบ่งหน้าที่ระหว่างหญิงชาย เป็นต้น

2. การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว สิ่งที่น่าสนใจจากการผลิตลวดลายของกลุ่มอาชีพต่างๆ บ้านปะอาว ในจังหวัดศรีสะเกษ นอกเหนือจากลายลูกแก้วที่มีการผลิตเกือบทุกพื้นที่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษมีความชำนาญที่หลากหลาย นอกจากการผลิต ผ้าไหมลายลูกแก้วแล้ว ยังได้ผลิตผ้าลายใหม่ๆ อยู่เสมอ แม้ว่าบางครั้งลายที่คิดค้นขึ้นมาจะยังไม่มีชื่อเรียกขานแต่ก็ถือว่ามีความสวยงาม ดังนั้น การจัดกระบวนการร่วมคิดร่วมทำ จะช่วยให้ได้ลายผ้าที่รับรู้ร่วมกัน มีชื่อเรียกขานในแนวทางเดียวกันและที่สำคัญมีเทคนิควิธีการผลิตที่เข้าใจตรงกัน ส่วนการพัฒนาต่อยอดก็ถือว่าเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล เป็นสิ่งที่ตีมีประโยชน์ต่อการพัฒนา การพัฒนาควรมีการออกแบบลายผ้าเอกลักษณ์ให้มีความหลากหลายเพื่อนำมาทดลองผลิตและค้นหาลายผ้าที่ดีที่สุดเพื่อผลิตเข้าสู่ตลาด ซึ่งลายผ้าที่ควรนำมาใช้ในการออกแบบควรนำมาจากเอกลักษณ์ต่างๆ ที่ชุมชนได้คิดขึ้น เช่น ดอกลวดวน ปราสาทหิน ลวดลายจำหลักที่พบในปราสาทพิซที่โดดเด่นในจังหวัด นกและสัตว์ต่างๆ เมื่อออกแบบแล้วจึงนำมาทดลองผลิตในการฝึกอบรมปฏิบัติการ

การรวมกลุ่มเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการสืบทอดการทอผ้าไหมของชาวบ้านปะอว และเป็นที่นิยมของชาวบ้านไม่ว่าจะทำอะไรต้องให้รวมกลุ่มไว้ก่อน การทอผ้าไหมก็เช่นกันจะเห็นได้จาก การมีกลุ่มเกี่ยวกับการทอผ้าไหมของบ้านปะอวที่เป็นเครือข่ายกัน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และประสานงานเครือข่ายผ้าไหม การรวมกลุ่มง่ายต่อการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดหา ตลาด งานออกร้านที่รัฐบาลจัดขึ้น ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในที่ต่างๆ อีกด้วย มีประชาชนชาวบ้านเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการ ทอผ้าไหม จากแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูประภัทรสุตธรรม (วีรศักดิ์ ปภสฺสโร), (2560 : 79) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของ กลุ่มทอผ้าไหม บ้านคุดนาหนองไผ่ ตำบลนาหนองไผ่ อำเภอลือชัยบุรี จังหวัดสุรินทร์” พบว่า การ อนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้า มีการให้ความรู้กับผู้คนในชุมชน ได้แก่ ลูกหลาน หรือผู้ที่มีความสนใจ ตลอดจนการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาการทอผ้าไหมให้เป็นที่ต้องการของคนในชุมชน และตลาด ทั้งนี้ยังเป็นการขยายเครือข่ายทางภูมิปัญญาให้กว้างขวางออกไป มีผู้รับการสืบทอด เช่น สมาชิกในครอบครัวจะเป็นผู้รับการสืบทอดโดยตรง เพราะการได้เห็นและสัมผัสอยู่เป็นประจำผ่าน กระบวนการทางครอบครัว ชาวบ้าน สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม ตลอดจนนิสิตนักศึกษาและผู้สนใจ ทั่วไปที่ต้องการเรียนรู้การทอ ผ้าไหมก็สามารถสืบทอดได้ แนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัย ของประการ คุณารักษ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดความรู้ การทอผ้าไหม : กรณีศึกษา บ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหม เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยการใช้ผ้าไหม เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ผู้หญิงมีความสมบูรณ์พร้อมตามที่สังคมชุมชนคาดหวังการถ่ายทอดความรู้การ ทอผ้าไหม ผู้มีบทบาทหลัก ได้แก่ สถาบันครอบครัวในส่วนของการสืบทอด เนื้อหาส่วนใหญ่เป็น เรื่องของวิธีการ หรือขั้นตอนการทอ ผ้าไหม ตั้งแต่การเลือกไหม การฟอก ย้อม การมัดหมี่ และ ขั้นตอนการทอผ้าไหม ส่วนประเภทผ้าที่ทอเน้นการทอผ้าเศรษฐกิจ ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าซิ่นหัว แดงดินแดง ผ้าเกล็ดเต่า ผ้าสไบคลุมไหล่ ผ้าพื้นเรียบสีธรรมชาติ เป็นต้น

3. วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชน บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอลือชัยบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอลือชัยบุรี จังหวัดศรีสะเกษ สามารถอภิปรายผลวิเคราะห์ได้ ดังนี้

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หน่วยงานภาคี ประชาชนชาวบ้านยังขาดความเข้าใจ ขาดการ ประสานงานเชื่อมโยงแบบบูรณาการ ทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปในทางทิศเดียวกัน ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ทักษะในการดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เช่น การจัดทำโครงการเพื่อ เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ปัจจัยการผลิต การตลาด การสนับสนุนจากหน่วยงาน ภาคี เป็นต้น จึงทำให้การดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไม่เป็นประสิทธิภาพ แนวคิดนี้มีความ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ, (2562 : 126) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การ พัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า จุดอ่อน ของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนนั้น มีปัญหาและอุปสรรค คือ (1) จุดอ่อนที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ขาด

แคลนไม่สามารถผลิตให้ทันตามความต้องการของลูกค้าได้ในบางช่วงขณะ (2) ขาดแคลนแรงงานประเภทช่างฝีมือชั้นสูง ที่จะมาสืบทอดผลิตภัณฑ์ให้คงอยู่ต่อไปได้นาน ทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ยั่งยืน (3) ขาดองค์ความรู้ที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพที่จะพัฒนาต่อยอดไปในอนาคตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนได้ โดยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอุดมปิฎก และคณะ, (2560 : 4-5) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุดรธานี" พบว่า การศึกษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกลุ่มเป้าหมายอยู่ในพื้นที่ที่มีต้นทุนการผลิตเดิมที่คาดว่าจะสามารถผลักดันให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถต่อยอดเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการค้าเสรีผ่านเส้นทางจุดเศรษฐกิจการค้าใหม่ ซึ่งจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้เกิดความมั่นคงได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญมากต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษย เป็นมรดกที่บรรพบุรุษสั่งสมและสร้างสรรค์มา โดยมีกลวิธีสืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง ผ่านวัฒนธรรมความเป็นอยู่สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่า แล้วส่งผลให้คนในชาติเกิดความรักความหวงแหน มีความภาคภูมิใจต่อภูมิปัญญาของตน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสำคัญและควรอนุรักษ์สืบสานถ่ายทอดสู่อนุชนเป็นอย่างยิ่ง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของการทอผ้าไหมเป็นอัตลักษณ์ของผ้าแบบดั้งเดิม อัตลักษณ์ของผ้าแบบประยุกต์ สัญลักษณ์และการสื่อความหมายจากลวดลายผ้า การมีผ้าชิ้นใหม่ดงามที่ทอเองไว้นั่งออกงานนอกบ้าน แสดงถึงความวิริยะอุตสาหะของผู้หญิงในหมู่บ้านนั้น การนุ่งห่มของผู้ชายนั้น ผู้ชายนุ่งโจงกระเบน นุ่งผ้าชะม้า และใช้ผ้าชะม้าคาดพุง คล้องคอ และพาดใหญ่ ผู้ชายวัยหนุ่มใหญ่ถึงสูงวัยนิยมนุ่งโจงกระเบนสีเข้ม สีที่ไม่ฉูดฉาด ส่วนผู้ชายวัยหนุ่มน้อยนิยมนุ่งโจงกระเบนสีสดใส การนุ่งชินของผู้หญิงนิยมทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นชิน ผู้หญิงสูงวัยนิยมนุ่งชินสีเข้ม หญิงสาวนิยมนุ่งชินสีสดใส การแต่งกายไปวัดไปทำบุญ ร่วมงานพิธีมงคล ผู้หญิงมักจะห่มผ้าสไบเฉียงบ่า การใช้ผ้าเพื่อแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผ้า พบว่า การใช้ผ้าโบราณยังคงมีคุณค่ากับวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน การนำผ้าโบราณมาใช้งานของคนยุคปัจจุบันนั้นใช้ตามจุดประสงค์เฉพาะกิจ เช่น นุ่งห่มผ้าโบราณเพื่อถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึก การนุ่งห่มผ้าโบราณในกิจกรรมทางวัฒนธรรม การแต่งกายย้อนยุคในเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ การแต่งกายด้วยผ้าทอโบราณในงานสำคัญของชีวิต “งานแต่งงาน” ได้รับความนิยมนอกจากกลุ่มผู้มีฐานะในสังคมไทยมาช้านาน ด้วยความงามของผ้าเครื่องประดับ และการแต่งให้ครบชุดตามแบบโบราณจะช่วยเสริมคุณค่าแสดงถึงผู้มีระดับ การแต่งกายด้วยผ้าทอ คือจุดเด่นของชุมชน กลายเป็นอัตลักษณ์สำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ

1. บ้านปะอาวได้เรียนรู้การทอผ้าไหมด้วยวิธีการลงมือทำจริง ตามกระบวนการทางครอบครัวและสังคม การที่เห็นพ่อแม่ทอผ้าได้ช่วยยับยั้งในขั้นตอนต่างๆ ด้วย จากสิ่งง่าย ๆ ไปหาสิ่งยากแบบค่อยเป็นค่อยไปตามความสามารถหรือวุฒิภาวะของบุตรหลาน และการได้สัมผัสอยู่เป็นประจำด้วยกิจวัตรประจำวันของครอบครัว ไม่มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่แน่นอนแต่เป็นวิถีชีวิตที่ สัมผัสจากพ่อแม่ทำไปด้วยกัน เจอปัญหาที่ซักถามแก้ไขไปพร้อมๆ กัน

2. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาหัตถกรรมการทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านปะอาว ทำได้โดย (1) การสร้างมูลเหตุจูงใจให้สืบทอดการทอผ้าไหม เพื่อให้เกิดรายได้และเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น (2) การสืบทอดโดยลูกหลานหรือสมาชิกในครอบครัวได้สัมผัสการทออย่างต่อเนื่องทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ เป็นไปด้วยวิถีการธรรมชาติ เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันของคนในครอบครัว ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทักษะฝีมือโดยการใช้ผ้าไหมเป็นเครื่องมือ

3. ปัญหาที่พบมีประเด็นข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ คือ (1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณให้เหมาะสมกับงาน (2) ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ (3) มอบหมายภารกิจและกระตุ้นเจ้าหน้าที่ฯ ระดับตำบลให้ความสำคัญกับชุมชน (4) จัดการดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในบทบาทภารกิจหน่วยงานที่เหมาะสม และให้เป็นไปอย่างประสิทธิภาพ (5) พัฒนาระบบสารสนเทศให้สามารถประมวลผลได้ครอบคลุมทุกด้าน (6) ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีระดับประเทศ จนถึงระดับพื้นที่ (7) ประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันคนอีสานได้ปรับตัวเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่มากขึ้น แต่วิถีแห่งเกษตรกรรมอันเป็นรากเหง้าที่แท้จริงไม่ได้เปลี่ยนแปลง ในความเรียบง่ายของการดำรงชีวิตอย่างเกษตรกรรมได้มีผู้คนจำนวนหนึ่งที่ยังวนอยู่กับการถักทอเส้นใย มีความสามารถในการถักทอผ้าไหมผืนสวย ที่ช่วยสร้างงานเสริมรายได้ให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมจึงเป็นกิจกรรมที่มีความผูกพันกับคนอีสานมาช้านาน และมีพัฒนาการอันเป็นผลมาจากความร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน อาชีพนี้จากเดิมที่เกษตรกรยึดถือภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาเป็นหลักในการเลี้ยงหม่อนไหมจนกระทั่งถึงการทอผ้า แม้ว่าที่ผ่านมา ผู้ผลิตจะสามารถผลิตผ้าไหมได้สวยงามและมีเอกลักษณ์ หากแต่ต้องยอมรับความจริงว่าผลผลิตที่ผ่านมานั้น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยังไม่แน่นอน ส่งผลต่อการพัฒนาในเชิงธุรกิจระยะยาว การได้รับการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีจากหลายหน่วยงานที่ร่วมด้วยช่วยกันเป็นหลักวิชาการที่ถูกต้องและเหมาะสมถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตปรับตัวดีขึ้น ซึ่งเป็นศิลปะการสร้างลวดลายบนผืนผ้าไม่มีกำหนดเป็นตำรา แต่ผู้ผลิตจะผูกลายวิจิตรสวยงามขึ้นตามจินตนาการที่ประสพ ผ่างด้วยศิลปวัฒนธรรมอันประณีต ละเอียดอ่อน จนก่อเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีการสืบทอดในครัวเรือนจากรุ่นสู่รุ่น ในอดีตลวดลายบนผืนผ้ากลายเป็นสิ่งบ่งบอกความนิยมเฉพาะถิ่น โดยใช้ความประณีต ละเอียดอ่อนของผ้าเป็นสิ่งบ่งบอกฐานะของผู้สวมใส่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ดวงเด่น บุญปก. (2562). “อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มเขมรถิ่นไทย”. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562).
- สุทัศน์ ประทุมแก้ว, และคณะ. (2561). “ศึกษาภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ”. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2562). “การพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ”. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์. (2556). “การออกแบบลวดลายผ้าทอแบบร่วมสมัยเพื่อการประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอชุมชนทอผ้ามัดมัดไหมหู่ช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”. รายงานวิจัย. คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- บุญช่วย สุทธิรักษ์ และอเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์. (2555). การวิจัยเพื่อพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าไหม. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ประการ คุณารักษ์. (2545). “กระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหม : กรณีศึกษาบ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระครูประภัทรสุตธรรม (วีรศักดิ์ ปภสฺสโร). (2560). “การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหม บ้านดุนาหนองไผ่ ตำบลนาหนองไผ่ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอุดมปิฎก และคณะ. (2560). การศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุดรธานี. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชาย สิกขา. (2554). ลายผ้าเอกลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษ. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์อุบลกิจออฟเซ็ท.